

Múltunkból

Kovács József László

Négy tanügyi okmány Frang Dezső kántortanító életéből

A magyar falusi kántortanítók életútját, pályaképét viszonylag kevéssé ismerjük. Ez az 1900 táján született nemzedék életében és életéről szólva különösen fontos, mert eddigi neveléstörténeti vizsgálataink keveset szóltak azokról, akik felekezeti iskolájukhoz, vallási meggyőződésükhöz ragaszkodtak, ennek szellemében nyilatkoztak, és ez esetenként pályájukat kettétörhette, egész addigi életüket módosította. Ha mégis sikerült az állami általános iskolákban munkájukat, hivatásuk gyakorlását folytatniok, mindez belső lelki hasadásokat idézhetett elő egyéniségükben, mást mondtak és mást gondoltak. A diktatúra kvánalmaival történő szembesülés általában az államosítás után jelentkezett (1948), de mint *Frang Dezső* répceszemerei kántortanító példájából látjuk, nem egy esetben szembekerülhettek már 1944–45-ben is a Dunántúlon a nyilas államhatalom egyre kisebb területre zsugorodó apparátusának helyi „hatalmasságaival” is.

Így *Frang Dezső* kántortanító úr négy okmány emlékét példaértékűnek is tekinthetjük.

Répceszemere Sopron város és vármegye 1931-es adataira szerint a csepregi járás kisközsége 850 lakossal. A község az akkori csepregi járáshoz tartozik, van vasútállomása, körjegyzői hivatala, orvosa, gyógyszerésze, szülésznője. A községben működő katolikus elemi tanítója *Frang Dezső*, az evangélikus elemi iskolát *Németh János* tanító vezeti. A katolikus elemi leányiskolát a zsámbéki székhelyű Keresztes Nővérek irányították. A községben működik Hangya Szövetkezet, a Répceszemerei Iparos Kör, a Répceszemerei Levente Egyesület, ennek elnöke *Kertész Ernő* körjegyző, a fiúkkal való bajlódás, a főoktató szerepe *Frang Dezső* tanító úrnak jutott. De működik a faluban a Répceszemerei Ifjúsági Egyesület, és az Önkéntes Tűzoltó Egyesület. Mindez feladatokat ad a mindenkori tanítónak.¹

Egy 1934-ben megjelent Sopron és Sopronvármegye ismertetője alapján tudjuk, hogy *Frang Dezső* – *Frang Gyula* 34 holdas gazdálkodó fia – Répceszemerén született 1902-ben, középiskoláit és a tanítóképzőt Sopronban végezte 1922-ben, a szomszédos Iván községben kezdte pályáját, majd 1926-ban hazakerült, ettől kezdve mindaz a feladat rá is hárult, ami a falu lámpásaira, a magyar kántortanítóra általában. Minden felsorolt egyesületben kapott feladatot, az ifjúsági egyesületben, a Leventében, a hitelszövetkezetben, a Hangyában pénztároskodik.²

Pályáját először 1944–45-ben fenyegeti komoly veszély, amikor a néhány dunántúli megyére zsugorodó nyilas-hungarista bábállam helyi községvezetője feljenti. A plébános és a két tanító vétkeként tudja be a „községvezető”, hogy

¹ Sopron szab. kir. város... és Sopronvármegye általános címtára, Sopron, 1931. 741. o. (Répceszemere)

² Sopron és Sopronvármegye ismertetője 1914–1934. Összeállították: *Horváth László, Madarász Gyula és Zsádányi Oszkár*, Sopron, 1934. (Répceszemere: 155. o.)

plakátjaikat letépi, hogy a nyilas „március 15.” ünnepségre nem jönnek el a fiatalok, hanem éppen a tanító úr által vezetett Hangyában kugliztak az „ünnepély” idején. Rákli Ferenc faluvezető leírja feljelentésében, hogy „A jegyző, plébános, a két tanító egyértelműen ellenünk dolgoznak”.

Megtalálta a „megfelelő megoldást” is, a tanítók helyett működjék a faluban „egy Hungarista oktató vagy vezető az eskümeink megfelelően nevelje az ifjúságunk”.

Az ellenszegülőket meg kell semmisíteni. A vezér mondja: „Vagy megsemmisülünk, vagy megsemmisítünk!” ... „El kell távolítanunk a községből mindazokat, akik megfertőzték ifjainkat. Be kell vonultatni, vagy internálni azokat, akik ebben a piszkos aknamunkában részt vettek, mert amíg ezek itt annak, a rendet fent tartani nem lehet.”³

Ez 1945 tavaszán elmaradt, az orosz csapatok 1945. április 1-jére már a megye székhelyét, Sopront is elfoglalták. A tanítás és az élet mindkét felekezet iskoláiban megkezdődött, Répceszemerén is.

1948 tavaszán már eldőlt az egyházi iskolák államosítása. 1948 májusában már a Sopronmegye napilap riportere arra kívánta rávenni a helyi plébánost, „hogy pártjuk propagandisztikus céljaira nyilatkozatot adjak”. Feltehetőleg ilyen hamis nyilatkozatot adtak a jelen nem levő igazgatótanító, *Frang Dezső* szájába, melyről a plébános, dr. *Péter László* ezt jelenti püspökének Győrbe: „Szükségesnek tartom jelenteni, hogy *Frang Dezső* igazgató, kántortanító a riporterral nem találkozott, tehát nem is nyilatkozott semmiféle egyházi vagy iskolai ügyről” – olvashatjuk a május 26-án kelt jelentésben.⁴

1948 őszén *Frang Dezső* igazgatótanító is megkezdte munkáját az összevont-katolikus és evangélikus iskolákból kialakított répceszemerei állami általános iskolában. Bár államosításkor a kántortanítók ígéreteket kaptak, hogy vallási meggyőződésében senkit nem korlátoznak, a valóság más volt. A vallási meggyőződést tanítványai, szülők és diákjai előtt megvalló *Frang Dezső* egykori igazgatótanító-kántorral szemben a soproni tankerületi főigazgató 1949 szeptemberében fegyelmit kezdeményezett, és ez az irat tárgya szerint „*Frang Dezső* répceszemerei tanító működésétől való eltiltása” – ezért őt az iskolából kitiltotta. Az ezen év decemberében Sopronban kelt fegyelmi határozat szerint *Frang Dezső* „klerikális beállítottságánál fogva a falusi parasztságot igyekezett a fiatal demokráciával szembeállítani. Politikailag megbízhatatlan ... a szocialista nevelők között helye többé nem lehet.”⁵

Mint az itt közölt okmányban is olvasható, „*Frang Dezső* répceszemerei ált. ált. isk. tanítót szolgálatából el kell bocsájtani”. Ezt *Szávai Nándor* államtitkár 1950. évi január 13-án megerősítette.

Fizetés nélkül, három gyermekével maradt *Frang Dezső* igazgatótanító állás és munka nélkül. 1957-ig a katolikus plébánia kántoraként dolgozott, majd a család Sopronba költözött. *Frang Dezső* tanító úr ezután 1971-ben bekövetkezett haláláig többé iskolában nem működhetett. A közölt okmányokat fia, *Frang Dezső* egyetemi tanár bocsátotta rendelkezésünkre.

³ 1. sz. okmány: Rákli Ferenc községvezető szolgálati jegye, 1945. március 17.

⁴ Dr. Péter László répceszemerei plébános 1948. május 26-i jelentése Binds Ferenc-Németh László: „Ha engem üldöztek...” c. könyvében Válogatott dokumentumok a Győri Egyházmegye életéből Mész László Ltp. és Könyvkiadó, Bp., 1991. 246. o.

⁵ Sopronvármegyei tankerületi Főigazgatói Hivatal, Sopron, 1949. szeptember 5. Tárgy: *Frang Dezső* répceszemerei tanító működésétől való eltiltása.

- Sopronvármegyei tankerületi fegyelmi bíróságtól, Sopron, 1949. december 5. elbocsájtó végzés érkezett Dr. Kneif Tibor, a fegyelmi bíróság elnöke ezt követve

- Szávai Nándor államtitkár 1950. évi január 13-i tényleges szolgálat alól felmentő határozata.

I. melléklet

Másolat

Nyilaskeresztes Párt Hungarista Mozgalom
Répcsezemerei szervezet

Szolgálati jegy.

Jelentem a következőket:

A leveute köteles ifjakat és leányokat Baráth József és Asztalos Tihámér menekült testvérek segítségével sikerült a Hungarista szellemi nevelés útján elindítani. Sikerült elérni, hogy a község ifjúsága hat héten keresztül hetenként 3-4 alkalommal majdnem teljes számban megjelent a párt helyiségében. Ilyenkor a fent említett testvérek ismertették velük az eszmét, a célt. Rá mutattak a vallás fontosságára stb. Minden vasár és ünnep nap az ifjúság a párhelyiségben gyülekezve indult el a templomba. Figyelmeztették őket a bor, kártya káros voltára. Ismertették a harc okát, harcra és munkára buzdították az ifjúságot. Az előadások után az ifjúság és az idősebb nemzedék is, Hungarista dalokat énekelt. Az előadásokon általában 150-200 ember jelent meg, sokan keresték fel a párhelyiséget egyébként is.

Egyszer azonban láthatatlan kéz belenyúlt a munkába, s amit nagy nehézségekkel sikerült felépíteni, kezdte lerombolni. Kezdték elmaradozni hungarista ifjaink, fegyelmeztelenek lettek. Az ifjúság vezetője pl. a legrégebbi Hungaristák közé tartozott, III. 14-én este, amikor fontos megbeszéléseink voltak, bár elment a párhelyiség előtt, nem jött be, amikor érte küldöttem a szomszédban találtól több társával kártyáztatva. Más alkalommal a délután kiragasztott plakátainkat rövid idő múlva ismeretlen kezek leszaggatták. Ifjaink nagy része nem jött el a Március 15-ik ünnepségre, parancsot megtagadták az ünnepség alatt a Hangyában kugliztak.

A szálak a falu szellemi vezetőihez vezetnek. A jegyző, plébános a két tanító egyértelműen ellenünk dolgoznak. Bár menekült testvéreink kb. 20-30 előadást tartottak az előbb említettek közül csak a pap jött el az előadásra és ott is miután Baráth testvér a múlt rendszer hibáit ismertette élesen felszólalt a beszéd ellen. Az egyik jómódú gazda, amikor kociján hazatérő leventéket hozott haza és azok a Hungarista indulót dalolták, leintette őket, mondván, hogy ezt ne dalolják, ez csak a Baráthnak való.

Mehet-e ez így tovább? Nézzük-e ezt tétlenül? Nem. Mert ha így megy tovább, oda lesz tíz éves harcunk. Vége lesz mindennek. A vezér mondja: „Vagy megsemmisülünk, vagy megsemmisítünk!” Úgy gondolom községünk elég nagy ahhoz, hogy egy Hungarista oktató vagy vezető az eszmének megfelelően nevelje az ifjúságunk. Erre feltétlenül szükségünk van. El kell távolítanunk a községből mindazokat, akik megfertőzték ifjainkat. Be kell vonultatni, vagy internálni azokat, akik ebben a piszkos akna munkában részt vettek, mert amíg ezek itt vannak a rendet fent tartani nem lehet. Példát kell mutatnunk, hogy mindazok, zászlónkat bántják, megkapják méltó büntetésük. Nem lehet megengedni, hogy amit a szónok mond az mindenkinek jó legyen, mindenkinek tetszen, csak éppen a helybeli plébánosnak nem, aki már két ízben megtámadta Baráth testvért. Nem lehet megengedni, hogy tovább is támadjon, romboljon, még akkor sem, ha az illető pap, mert aki az előadót bántja az a Vezért bántja az eszmében keres hibákat, a Nemzetet bántja. Már pedig aki ezeket bántja, az áruló, az árulóra pedig halál vár.

Minél előbb kérek intézkedést, hogy nyugodtan tudjuk folytatni megkezdett munkánkat.
Répcsezemere, 1945. március hó 17-én.

Kitartás! Éljen Szálasi!

Rákli Ferenc sk.
községvezető

A Hungarista Ifjúság Országos Vezetőjének a Ny. P. H. M. sopron megyei szervezet csepregi járás vezetőjén keresztül.

A másolat hiteles: Répcsezemere, 1945. május 26.

hjd

2. melléklet

Sopronvármegyei tankerületi Főigazgatói Hivatal

2383/1949. szám.

Tárgy: Frang Dezső répceszemerei tanító működésétől való eltiltása.

Frang Dezső Úrnak

áll. tanító

Répceszemere

Tanító Urat a tanítástól azonnali hatállyal eltiltom és az igazgatóhelyettesi teendők ellátásától ugyancsak azonnali hatállyal felmentem azzal, hogy az igazgatóhelyettesi ügykört Németh Jánost tanítónak adja át.

Egyben felhívom, hogy hivatalomban 3 napon belül jelentkezze.

Sopron, 1949. szeptember 5.

dr. Kneif Tibor
mb. tanker. főigazgató

3. melléklet

Sopronvármegyei tankerületi fegyelmi bíróságától.

..2/1949. szám.

Végzés

Név: Frang Dezső

Szül. idő és hely: 1902. március 29. Répceszemere (Sopron vm.)

Működési helye: Áll. ált. fiókiskola, Répceszemere.

Állása: Áll. ált. isk. tanító

Illetm. Törzsszáma: Vk. 64.242

Fizetőhelye és száma: Áll. ált. iskola Répceszemere, 228.501

Határozat:

Az 1874. évi Pénzügyi Szolgálati Szabályzat IV. fej. 236. paragrafusa a/ pontja ellen elkövetett szolgálati vétség miatt (kötelességszerű hűség megszegése) a 247. paragrafus alapján a szolgálatból elbocsájtva, minden jogigény nélkül 1950. január 1-vel.

Indoklás

A terhelt a fenti szolgálati legsúlyosabb vétséget azáltal követte el, hogy klerikális beállítottságánál fogva a falusi parasztságot igyekezett a fiatal demokráciával szembeállítani. Politikailag megbízhatatlan. A Magyar Népköztársaság Alkotmányának 3. és 52. paragrafusában lefektetett elvek súlyos megsértése miatt nevezettnek a szocialista nevelők között helye többé nem lehet, ezért a fegyelmi bíróság úgy határozott, hogy Frang Dezső répceszemerei áll. ált. isk. tanító szolgálatából el kell bocsájtani.

Sopron, 1949. december hó 5. nap.

a fegyelmi bíróság elnöke.

4. melléklet

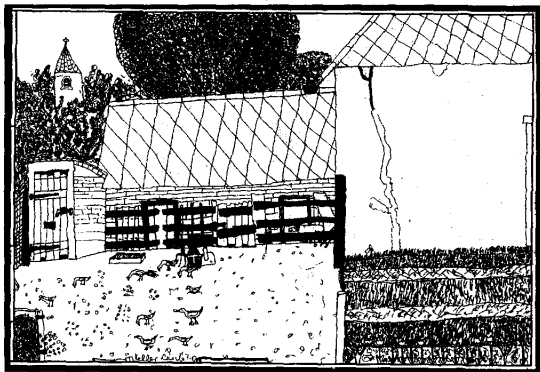
V. Hold u. 16.
Telefon. 129-430
1222-F 205-1/1950. III.

Tanító Urat az 1934. I. tc., illetőleg a 2.400/1949. Korm. számú rendelet I. paragrafusában foglalt rendelkezés alapján tényleges szolgálata alól azonnali hatállyal felmentem és rendelkezési állományba helyezem.

Budapest, 1950. évi január hó 13-án.

A miniszter helyett:
(Szávai Nándor)
államtitkár

Frang Dezső úrnak, általános iskolai igazgató
Répceszemere.

Keller László, 12 éves